

Menyhárd Attila

A Legfelsőbb Bíróság elvi határozata a termékfelelősségről

Döntés a termék gyártóját terhelő felelősség és a külön jogszabályon alapuló (állami) helytállási kötelezettség viszonyáról

Hivatalos hivatkozás: Legf. Bír. Pfv. III. 20.288/2008.; BH 2009. 80.; EBH 2008. 1781.

Tárgyszavak: állami helytállási kötelezettség • gyártói felelősség • gyógyszerek által okozott károk • termékfelelősség

Értelmezett jogszabályhelyek: 1993. évi X. törvény a termékfelelősségről (Tftv.) 2. § (1) bekezdés, 7. § (1) bekezdés d) pont • 1998. évi XXV. törvény az emberi felhasználásra kerülő gyógyszerekről (Gytv.) 21. §

1. A tényállás
2. Pertörténet
3. A döntés és a *ratio decidendi*
4. A döntés értékelése és az érvelés kritikája
 - 4.1 A közösségi jogi problematika
 - 4.2 A döntés a közösségi jog fényében
5. A döntés jelentősége

1. A tényállás

A felperes az arcbőrén keletkezett pattanások gyógykezelése érdekében 1999. augusztus 26-án felkereste a bőrgyógyászt, aki október 7-én 2 x 10 milligrammot írt fel számára egy gyógyszerből. A felperes a tableta szedését követően lázas lett, arca, bokája feldagadt, ezért a kezelőorvos javaslatára a gyógyszer szedését 1999. november 18-án abbahagyta. A gyógyszer mellékhatásaként immunrendszere legyengült, hormonháztartása felborult, majd 1999. december 10-étől kétoldali vesebetegség miatt folyamatos kórházi kezelés alatt állt. A vese állapotának folyamatos romlása következtében kialakult életveszély miatt két vesetranszplantációs műtéten esett át.

Az állapotát kiváltó gyógyszer első törzskönyvi bejegyzése Magyarországon 1987-ben történt, az első alkalmazási előírás dátuma 1987. augusztus 3. A *glomerulonephritis* (a továbbiakban: mellékhatás) ekkor még nem volt ismert mellékhatás, ez a gyógyszer-tájékoztatóban 1999 októberében nem szerepelt. A gyártónak 1999. március 19-én a jogerős ítélet szerint már rendelkezésére állt egy ún. globális felmérés, amely a túlérzékenység, allergia mellett ezekre a vesebetegséggel összefüggő jelenségekre is kiterjedt, majd 2000. január 4-én újabb felmérés készült. A betegség és a gyógyszer-szedés közötti oksági összefüggést valószínűtlennek találták, ennek ellenére ez a fogalom bekerült a termék alapvető jellemzőit tartalmazó dokumentumba és az alkalmazási előírást ezzel a mellékhatással kiegészítették. A gyártó 2000. június 30-án kelt beadványában kérte Magyarországon az Országos Gyógyszerészeti Intézetnél a gyógyszer-alkalmazási előírat módosítását, az intézet az engedélyt ennek alapján 2003. november 25-én adta ki. 1999 októbertől és 2003 novemberéig között a gyógyszer összetételében változás nem történt.

2. Pertörténet

A felperes keresetében a gyógyszer mellékhatásaként kialakult egészségromlásával összefüggő kárai megtérítésére kérte kötelezni az alperes Magyar Államot. Keresetét a Gytv.-nek az általa elszenvedett károsodás bekövetkeztének időpontjában hatályos 21. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezésre alapította. E rendelkezés az állam kártalanítási kötelezettségét írta elő arra az esetre, ha egy gyógyszer minőségi vizsgálata során megállapítható volt, hogy az megfelel a forgalomba hozatali engedélyben rögzített követelményeknek, és a gyógyszer előírászerű alkalmazása mégis valamely természetes személy halálához, megrokkánásához vagy súlyos egészségkárosodáshoz vezetett. A felperes a Tftv. alapján a gyógyszer előállítóját nem perelte, mert bár keresetét arra alapította, hogy a gyógyszer a forgalomba hozatala idején hibás volt, és a hiba a Tftv. 2. § (1) bekezdése alapján a tájékoztatás körében állt fenn, abból indult ki, hogy a gyógyszer gyártója a Tftv. 7. § (1) bekezdés d) pontja alapján mentesül a felelősség alól, mert a mellékhatás a tudomány és a technika akkori állása szerint nem volt felismerhető.

Az alperessel szemben előterjesztett keresetét elutasító elsőfokú ítéletet a másodfokú bíróság végzésével hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot újabb eljárásra és újabb határozat meghozatalára utasította, mert további bizonyítást tartott szükségesnek annak feltárása érdekében, hogy a mellékhatás a gyógyszer forgalmazásakor a tudomány és a technika akkori állása alapján felismerhető volt-e.

Az újabb eljárásban a felperes az alperes Magyar Állammal szembeni keresetét továbbra is arra alapította, hogy a gyógyszer a forgalomba hozatala idején hibás volt, a hiba a Tftv. 2. § (1) bekezdése szerint a tájékoztatás körében állt fenn. A gyógyszer gyártója azonban a felperes szerint a Tftv. 7. § (1) bekezdés d) pontja alapján mentesül a felelősség alól, mert a mellékhatás a tudomány és a technika akkori állása szerint nem volt felismerhető, és ezért áll fenn az alperes felelőssége. Az alperes a kereset elutasítását kérte, arra hivatkozva, hogy amíg a gyártó kártérítési felelősség alóli mentesülése nem került megállapításra, az alperes kártalanításért nem perelhető.

Az elsőfokú bíróság ítéletében a keresetet elutasította. Megállapította, hogy a Gytv. 21. § (2) bekezdése és a Tftv. ren-

delkezései alapján az állam kártalanítási felelőssége önállóan, a gyártó-forgalmazó előzetes perlése nélkül is elbírálható. A beszerzett igazságügyi orvosszakértői vélemény alapján bizonyítottan tekintette, hogy a gyógyszer szedése és a felperesnél kialakult egészségkárosodás között az okozati összefüggés nagy valószínűséggel fennáll. A csatolt írásbeli tájékoztatóból továbbá azt a következtetést vonta le, hogy tizenhat éven át világszerte folytatott forgalmazás után huszonhárom eset alapján döntött a gyártó úgy, hogy a mellékhatások listáját kiegészíti a perbeli mellékhatással. A magyarországi forgalmazó cég alkalmazottjának tanúvallomása alapján az elsőfokú bíróság megállapította, hogy a mellékhatás a gyártó számára már 1999 márciusában felismerhető volt, miközben nem volt technikai akadály annak, hogy a mellékhatások listáját a gyártó már korábban kiegészítse. Így az elsőfokú bíróság megállapítása szerint amikor a felperes a gyógyszert szedte, már folyamatban volt a gyártónál a gyógyszer globális mellékhatás-vizsgálata, amelynek eredményeként a mellékhatáslista kiegészült. Mindezek miatt az elsőfokú ítélet szerint a termék forgalomba hozatalakor hibás volt, amennyiben a tájékoztatás nem volt megfelelő. A mellékhatás 1999 októberében a gyártó számára ismert volt, ezért az alperes az elsőfokú bíróság álláspontja szerint mentesül kártalanítási kötelezettsége alól.

A felperes fellebbezése és az alperesnek az ítélet indoklásával kapcsolatos csatlakozó fellebbezése folytán eljáró másodfokú bíróság közbelső ítéletében az elsőfokú ítéletet megváltoztatva megállapította az alperes kártérítési felelősségét a gyógyszer mellékhatásaként a felperesnél bekövetkezett egészségkárosodás miatt. A másodfokú ítélet indoklásában a bíróság utalt arra, hogy a gyógyszer alkalmazásával kapcsolatos globális jelentés beszerzése az elsőfokú eljárásban nem járt eredménnyel, ezért a bíróságnak a rendelkezésére álló bizonyítékok alapján kellett döntenie. A másodfokú bíróság szerint miután tizenhat évet értékelve tízmilliónál több beteg közül huszonhárom eset merült fel, és ezek közül is csak három alkalommal volt összefüggés a gyógyszer szedése és a betegség között, ezért további kutatást igényelt, hogy van-e okozati összefüggés. 2000. január 4-én ezért indult a vizsgálat. Az a tény pedig, hogy a gyártó már egy eset alapján is dönthet a tájékoztató kiegészítéséről, még nem jelenti azt, hogy az új mellékhatás a tudomány és a technika akkori állása szerint felismerhetőnek minősíthető, ebből következően nem állapítható meg a gyártó felelőssége. Amennyiben pedig a gyártó mentesül, az állam felelőssége áll fenn.

Az elsőfokú és a másodfokú bíróság is abból indult ki, hogy a Gytv. 21. §-a alapján fennálló állami helytállási (kártalanítási) kötelezettség a termékfelelősségi szabályozás alapján fennáll, a termék gyártóját terhelő kötelezettséghez képest másodlagos kötelezettség, és csak akkor terheli az államot, ha a Tftv. alapján egyébként elsődlegesen felelős gyártó felelőssége nem állapítható meg. Eltérő álláspontot foglaltak el azonban abban a kérdésben, hogy az egyébként perben nem álló gyártó felelőssége, amellyel szemben a felperes előzetesen sem indított pert, fennállna-e az adott mellékhatás által okozott kárért. Az elsőfokú bíróság, megállapítva, hogy a gyártó

felelőssége fennáll, az alperes állammal szembeni keresetet elutasította, a másodfokú bíróság pedig, arra a következtetésre jutva, hogy a gyártó felelőssége nem áll fenn, a keresetnek helyt adva marasztalta el az alperest. A másodfokú bíróság a perbeli adatok alapján megállapította, hogy mivel a mellékhatás a tudomány és a technika akkori állása szerint nem volt felismerhetőnek minősíthető, és így a gyártó a termékfelelősség alól mentesülne, az alperes állam másodlagos („mögöttes”) helytállási kötelezettsége a felperessel szemben fennáll.

Az alperes a másodfokú bíróság döntése ellen felülvizsgálati kérelmet nyújtott be, amelyben elsődlegesen az elsőfokú ítéletet helybenhagyó, másodlagosan a másodfokú bíróságot új eljárás lefolytatására utasító döntés meghozatalát kérte. Felülvizsgálati kérelmét elsősorban arra alapította, hogy a gyártó felelőssége szempontjából a perbeli mellékhatásnak a gyártó számára ismertté válása a releváns, az pedig közömbös, hogy ezt a betegtájékoztatóban feltüntette-e vagy sem, mert nem adható kimentési lehetőség a gyártónak a mellékhatáslista kiegészítése tekintetében. A gyártó mentesüléséhez az alperes álláspontja szerint azt kell bizonyítani, hogy a hiba nem volt felismerhető. A másodfokú bíróság iratellenesen, a bizonyítékok helytelen mérlegelésével és indokolás nélkül jutott arra a következtetésre, hogy az oksági összefüggés még nem volt valószínűsíthető akkor, amikor a felperes a gyógyszert szedte, és az összefüggés felismerhetősége további célzott vizsgálatot igényelt. Az alperes szerint nem az a döntő, hogy a felperesnél mikor jelentkezett a mellékhatás és mikor igazolódott az oksági összefüggés, hanem az, hogy a gyógyszer általános alkalmazása körében mikor jelentkeztek a mellékhatások és ezekről a gyártó mikor értesült. E körben a bizonyítékokat az elsőfokú bíróság mérlegelte helyesen. Kiemelte továbbá az alperes, hogy a jogi szabályozás nem követeli meg, hogy a gyártó teljes bizonyosságot szerezzen az okozati összefüggésről, az pedig a bizonyítékok alapján megállapítható volt, hogy a 2000. év eleje előtt a gyártó már ismerte a mellékhatást. A gyártót fokozott felelősség terheli, a tájékoztatás körében a késedelmét nem lehet az alperes terhére értékelni. A másodfokú bíróság jogértelmezésében a gyártó sosem felel, mert felelőssége a tudományos bizonyítottságig nem állapítható meg, utána pedig, ha a listában a mellékhatást már feltünteti, ez zárja ki a felelősségét.

A felperes felülvizsgálati ellenkérelmében a jogerős közbelső ítélet hatályban tartását kérte.

3. A döntés és a *ratio decidendi*

A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletet jogszabálysértés miatt hatályon kívül helyezte és az ügyben eljáró elsőfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. Azt a kiindulópontot a Legfelsőbb Bíróság is osztotta és megerősítette, továbbá elvi tételként is rögzítette, hogy a Gytv. 21. §-ában nyújtott szabályozással az állam felelősségvállalása mögöttesen állt fenn, abban az esetben, ha a termékfelelősségi szabályozás alapján nincs kártérítésre kötelezett más személy, továbbá olyan termékekről van szó, amelyek minőség-

ge megegyezik a forgalomba hozatali engedélyben rögzített követelményekkel, valamint a törzskönyvezés és a forgalomba hozatal során jóváhagyott minőségük változatlan marad. A Legfelsőbb Bíróság megállapítása szerint az adott esetben a bíróságnak a Tftv. 7. § (1) bekezdés d) pontja alapján azt kellett vizsgálnia, hogy a termék forgalomba hozatalának időpontjában a hiba a tudomány és a technika akkori állása szerint felismerhető volt-e, és a hivatkozott jogszabályi rendelkezésekből következően elsődlegesen a közvetlenül felelős gyártó felelősségéről kellett döntenie. A jogerős közbenső ítélet azáltal, hogy az állam felelősségét megállapította, azt mondta ki, hogy a gyártó kártérítési felelőssége nem áll fenn; az alperes felülvizsgálati kérelme tartalma szerint ezt vitatja. A hivatkozott jogszabályi rendelkezésekből következően elsődlegesen a közvetlenül felelős gyártó felelősségéről kell döntenie. A károsultnak a kárát és annak a termék hibájával való okozati összefüggést kell bizonyítania, a mentesüléshez vezető ok bizonyítása pedig a gyártó kötelezettsége. Az adott esetben úgy született jogerős közbenső ítélet a mögöttes helyállási kötelezettségről, hogy előtte nem volt döntés külön perben arról, hogy a gyártó sikeres bizonyítás eredményeként mentesült-e a felelősség alól, továbbá ebben a perben – a gyártó perben állásának hiányában – ugyancsak nem született döntés erről. Így kerülhetett sor arra tévesen, hogy a károsult az alperessel szemben teljesítette bizonyítási feladatát, holott ez a kötelezettsége a gyártóval szemben állt fenn, másfelől pedig a gyártó helyett az alperesre hárult a mentesülési ok bizonyítása. A jogerős közbenső ítélet azért jogszabálysértő, mert a gyártóval szemben elmaradt a döntés a felelősség kérdésében akár a pert megelőzően, akár ebben a perben, és így valójában anélkül döntött a bíróság a gyártó felelősségéről, hogy a peres eljárásban részt vett volna, így érdemi védekezését a bíróság nem vehette figyelembe. A Legfelsőbb Bíróság megállapítása szerint a Pp. 51. § a) pontjában szabályozott egységes vagy kényszerű pertársaság a gyártó és az alperes között nem áll fenn, ugyanakkor a gyártó kártérítési felelősségéről, továbbá az állam helyállási kötelezettségéről szóló anyagi jogszabályokból az következik, hogy ebben a perben az alperes kártalanítási kötelezettségéről csak a károsult felperesnek a perben nem álló gyártóval szemben fennálló jogviszonya (kárkötelem) alapján lehetett volna döntenie, ezért az így megindított perben e harmadik szereplő perben állása nem lett volna mellőzhető. Nem kizárt az sem, hogy a gyártó felelősségét a bíróság külön perben bírálja el, a jogerős döntés meghozataláig azonban az állam felelőssége nem bírálható el, így a jogerős közbenső ítélet jogszabálysértő, ezért azt a Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyezte és az ügyben eljáró elsőfokú bíróságot a kifejtett szempontoknak megfelelő új eljárásra és új határozat hozatalára utasította.

A Legfelsőbb Bíróság által a döntésben megfogalmazott elvi tételből az következik, hogy Tftv. és a Gytv. felelősségi szabályai által egyaránt lefedett esetekben a Gytv. speciális és szubszidiárius helyállási kötelezettséget megalapozó szabályozásként annyiban alkalmazandó, amennyiben a Tftv. alapján nincs felelős személy, például mert a gyártó sikeresen menti ki magát a termék hibája miatti felelősség alól.

4. A döntés értékelése és az érvelés kritikája

4.1 A közösségi jogi problematika

A Legfelsőbb Bíróság a döntésében két, a gyógyszer hibájából eredő károk megtérítéséért való felelősséget megalapozó, páralel szabályozást értelmezett és vonta meg alkalmazási körüket. A két értelmezett jogszabály közül az egyik, a termékfelelősségi szabályozás, európai közösségi jogi alapokon nyugszik, amennyiben a Tftv. a hibás termékekért való felelősségre vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések közelítéséről szóló, 1985. július 25-i 85/374/EGK tanácsi irányelvnek a magyar jogba való átvételét valósítja meg. Az EuB által világosan rögzített értelmezési elv szerint a tagállami bíróságoknak arra kell törekedniük, hogy az európai közösségi irányelvekben rögzített elvárások a lehető legnagyobb mértékben érvényesüljenek.¹ Ez azt is jelenti, hogy a tagállami bíróságoknak a nemzeti jogot úgy kell értelmezniük, hogy az irányelv teljes érvényesülését a lehető legnagyobb mértékben biztosítsák. Mivel a Tftv. is európai közösségi joganyag, a 85/374/EGK irányelvnek a magyar jogba való átvételét szolgálja, az irányelvkonform értelmezés a Tftv. alkalmazása során is alapvető követelmény.

A termékfelelősségi szabályozás alapvetően egyrészt azzal hoz újdonságot a kártérítési jogba, hogy lehetővé teszi a gyártónak a szerződéses láncolattól független perlését, másrészt pedig azzal, hogy viszonylag szűk körben, taxatív módon, a gyártó vétkességétől függetlenül meghatározott esetekben teszi lehetővé a gyártó mentesülését a termék hibájából eredő károkért való felelősség alól. Az egyes tagállamok jogában megjelenő termékfelelősségi esetek nagy részében a károsult egy fogyasztóinak minősülő helyzetben lévő személy. Részben ez is lehet az oka annak, hogy a 85/374/EGK irányelvet – bár ez magából az irányelvből nem vezethető le egyértelműen – általában fogyasztóvédelmi szabályként tartják számon.² Ebben a megközelítésben az irányelv jól látszott illeszkedni az európai közösségi fogyasztóvédelmi irányelveknek abba a sorába,³ amelynek jellemzője az ún. minimumharmonizációs követelmény. A fogyasztóvédelmi irányelvek a tagállami jogalkotót jellemzően külön rendelkezésben külön felhatalmazták arra, hogy a fogyasztókra nézve az irányelvben foglalt elvárásoknál kedvezőbb szabályozást vezessenek be és tartsanak fenn („minimumzáradék”); az elvárás az irányelvekben foglalt követelményeknek a tagállamokban a fogyasztók számára biz-

1 106/77. sz. Simmenthal-ügyben 1978. március 9-én hozott ítélet [EBHT 1978., 629. o.].

2 FAZEKAS Judit: *Fogyasztóijogok – fogyasztóvédelem* (Budapest: KJK 1995) 158–183.

3 *Az Európai Parlament és a Tanács 1999/44/EK irányelve (1999. május 25.) a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól* 8. cikk; *A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről* 8. cikk; *Az Európai Parlament és a Tanács 97/7/EK irányelve (1997. május 20.) a távollévők között kötött szerződések esetén a fogyasztók védelméről* 14. cikk.

tosított jogoknak az egységes minimumaként való érvényesülése. Ezek az irányelvek így nem a teljes jogharmonizációt várják el, hanem annak a tagállamokban biztosítandó minimális közös elemeit fogalmazzák meg. A 85/374/EGK irányelv ilyen felhatalmazást nem tartalmazott, de egyrészt 13. cikkének rendelkezése, amely szerint az irányelv nem érinti a károsultnak a szerződéses, a szerződésen kívüli vagy az irányelvről szóló értesítés időpontjában hatályban lévő valamely különös felelősségi rendszer alapján fennálló igényét, másrészt pedig a fogyasztóvédelmi irányelvek körébe sorolt természete mégis arra a következtetésre vezetheti a jogalkotót, hogy a termékfelelősségi irányelv is minimumharmonizációs elvárásnéként értendő. Ezt mutatja az is, hogy több tagállamban⁴ – a 85/374/EGK irányelv egyszerű másolása helyett átgondolt, tartalmi átvételre törekedve – a fogyasztók számára kedvezőbb szabályozás bevezetését célozták meg.

Az EuB azonban 2002-ben, három különböző ügyben azonos napon meghozott három döntésben nyomatékosította,⁵ hogy a termékfelelősségi irányelv – a fogyasztóvédelmi irányelvektől eltérően – nem minimumszabályozást, hanem maximumszabályozást jelent. A tagállamok nem biztosíthatnak a károsultaknak a termékfelelősségi irányelv alkalmazási körébe eső károk megtérítésére kedvezőbb szabályozást, ideértve a más jogszabályokra alapított alternatív igényérvényesítési lehetőségeket is.⁶ Ezekkel a döntésekkel az EuB a termékfelelősségi irányelv és annak a nemzeti jogba való átvétele, valamint alkalmazása kapcsán a harmonizációs célt a fogyasztóvédelem elébe helyezte, és ezt 2007-ben egy Dániával szemben indult eljárásban hozott döntéssel meg is erősítette.⁷

Az EuB Franciaországot azért marasztalta el, mert a 85/374/EGK irányelvnek a nemzeti jogba való átültetését célzó jogszabályban a francia jogalkotó nem várta el az 500 euró összegben meghatározott igényérvényesítési küszöböt, a felelősséget a gyártón túlmenően kiterjesztette a forgalmazókra is, és megnehezítette a gyártó számára a termék hibájáért való kimentés körében az irányelv 7. cikk (d) és (e) pontja alapján való mentesülést azzal, hogy azt a termék hibája következményeinek elhárítása érdekében elvárható lépések megtételéhez mint többletfeltételhez kötötte.⁸ Görögországot azért marasztalta el az EuB, mert az irányelv átvétele során a görög jogalkotó az 500 euró mértékű igényérvényesítési küszöböt csak megszorításokkal várta volna el,⁹ Dániát pedig – két évvel később – azért, mert a dán jogalkotó a gyártót terhelő felelősséget a forgalmazási láncolatban szereplő forgalmazókra is kiterjesztette volna.¹⁰ A tényállásbeli elemek hasonlósága miatt különösen figyelemreméltó az az előzetes döntéshozatali eljárás során, a Franciaországot és Görögországot elmarasztaló határozatokkal egy napon született döntés, amelyben egy Spanyolországban folyamatban lévő ügy kapcsán állapította meg az EuB,¹¹ hogy a spanyol bíróság nem alkalmazhat a károsultakra kedvezőbb kártérítési szabályozást, ha az adott ügy egyébként a 85/374/EGK irányelv alkalmazási körébe tartozó termékfelelősségi tényállást valósít meg. Az eset tényállása szerint a felperes az alpereshez tartozó egészségügyi intézményben vérátömlesztést kapott, amelynek során hepatitis C-vírussal fertőződött, és ezért érvényesített kártérítési igényt az alpe-

ressel szemben. Keresetét a spanyol polgári törvénykönyvre és egy olyan törvényre alapította, amely a fogyasztók és felhasználók számára objektív felelősségi tényállás alapján tette lehetővé kártérítési igények érvényesítését, ha káruk a dolog, termék vagy szolgáltatás felhasználása során keletkezett. Ez a külön jogszabály már 1984 óta hatályban volt Spanyolországban, miközben a spanyol jogalkotó a 85/374/EGK irányelv átvételét célzó termékfelelősségi törvényt 1994-ben fogadta el. Az alperes védekezésében megkérdőjelezte az irányelv átvételét szolgáló törvény alternatívájaként a korábban született, egyébként a károsult helyzetét a termékfelelősségi szabályozásnál kedvezőbbé tevő törvény alkalmazhatóságát. Az megállapítható volt, hogy a szóban forgó tényállás mindkét törvénynek az alkalmazási körébe tartozik, azonban felmerült a kérdés, hogy a spanyol bíróság alkalmazhatja-e a termékfelelősségi szabályozás helyett a felperes károsult számára kedvezőbb másik szabályozást, tekintettel a 85/374/EGK irányelv 13. cikkében foglalt rendelkezésre, amely szerint az irányelv nem érinti a károsultnak a szerződéses vagy szerződésen kívüli vagy egy, az irányelvről szóló értesítés időpontjában már létező különös felelősségi szabályozás alapján fennálló igényét. A kérdés tehát az volt, hogy a 85/374/EGK irányelv, illetőleg annak átvétele az irányelv helyes értelmezése szerint – a 13. cikkben foglalt rendelkezésre tekintettel – járhat-e azzal a következménnyel, hogy a fogyasztóknak a korábban már meglévő tagállami szabályozás által biztosított jogok már nem vagy csak korlátozottan érvényesülnek. Az EuB – összhangban az ugyanazon a napon született, Franciaországot és Görögországot elmarasztaló döntésével – megállapította, hogy a 85/374/EGK irányelv 13. cikkének helyes értelmezése az irányelv átvételével

-
- 4 C-52/00. sz. Bizottság kontra Franciaország ügyben 2002. április 25-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-3827. o.]; C-154/00. sz. Bizottság kontra Görögország ügyben 2002. április 25-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-3879. o.].
- 5 C-183/00. sz. González Sánchez-ügyben 2002. április 25-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-3901. o.]; C-52/00. sz. Bizottság kontra Franciaország ügyben 2002. április 25-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-3827. o.]; C-154/00. sz. Bizottság kontra Görögország ügyben 2002. április 25-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-3879. o.]. Bernhard A. KOCH: „Report on European Union” in Helmut KOZIOL – Barbara C. STEININGER (szerk.): *European Tort Law 2002. Tort and Insurance Law Yearbook* (Wien: European Centre for Tort and Insurance Law – Springer 2003) 448.
- 6 A Tftv. 12. §-a ezért azzal, hogy alternatív igényérvényesítési lehetőségként nyitva hagyja a károsult számára az egyéb igényérvényesítési lehetőségeket, nem egyeztethető össze az irányelv követendő értelmezésével.
- 7 C-327/05. sz. Bizottság kontra Dánia ügyben 2007. július 5-én hozott ítélet [EBHT 2007., I-93. o.].
- 8 C-52/00. sz. Bizottság kontra Franciaország ügyben 2002. április 25-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-3827. o.].
- 9 C-154/00. sz. Bizottság kontra Görögország ügyben 2002. április 25-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-3879. o.].
- 10 C-327/05. sz. Bizottság kontra Dánia ügyben 2007. július 5-én hozott ítélet [EBHT 2007., I-93. o.].
- 11 C-183/00. sz. González Sánchez-ügyben 2002. április 25-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-3901. o.].

valóban nem zárja ki és nem korlátozza a károsultnak a már korábban meglévő, szerződéses vagy szerződésen kívüli felelősségi szabályok alapján biztosított jogait, ez azonban a termékfelelősségi rendszertől eltérő, szavatossági vagy vétkelességi alapú igényekre, továbbá szektorális jellegű felelősségi szabályokra vonatkozik, és nem jelenti a termékfelelősségi rendszerrel azonos természetű felelősségi alakzatok (mint például a termék hibájával okozott kárért való felelősséget megalapozó egyéb, objektív természetű felelősségi alakzatok) alkalmazhatóságát. Így az EuB állásfoglalása szerint az irányelv alkalmazási körébe tartozó esetekben a 13. cikk nem teszi lehetővé olyan felelősségi alakzatok alkalmazását, amelyek a gyártó felelősségét az irányelvével azonos alapon állapítanák meg és nem korlátozódnak valamely termelési és elosztási szektorra. Az irányelv 13. cikke így nem teszi lehetővé olyan általános felelősségi alakzatok fenntartását, amelyek az irányelv szabályai által nyújtottnál nagyobb védelmet nyújtanak a károsultnak.

E négy döntés alapján világosan kirajzolódó értelmezés szerint a 85/374/EGK irányelv nem minimumharmonizációt vár el, hanem teljes harmonizációt jelent, azaz a tagállam nem alkalmazhat a termékfelelősségi szabályozással azonos természetű felelősségi rendszert a termékfelelősségi szabályozás alternatívájaként olyan tényállásokra, amelyek egyébként a termékfelelősségi törvény alkalmazási körébe tartoznak. Ezt a jogalkotó nem teheti sem úgy, hogy a gyártó kimentését nehezíti, a fogyasztó igényérvényesítési lehetőségeit bővíti, más személyeket (forgalmazókat) ugyanilyen mércé szerint tesz felelőssé, és úgy sem, hogy a fogyasztóra nézve a termékfelelősségi szabályozásnál kedvezőbb kártérítési szabályozást alkalmaz.

4.2 A döntés a közösségi jog fényében

Ennek a gyakorlatnak a fényében erősen megkérdőjelezhető a Legfelsőbb Bíróság – és az ügyben eljáró alsóbb fokú bíróságok – elvi állásfoglalásának helyessége a gyógyszerek által okozott károk megtérítéséért való állami kötelezettség és a termékfelelősségi szabályozás viszonyáról. A Gytv. 21. § (2) bekezdésében szabályozott állami kártalanítási kötelezettséget kimentés nélküli helytállási kötelezettségként a gyógyszer mint termék hibája által okozott károk megtérítéséért ez az állásfoglalás és elvi kiindulópont a termékfelelősségi szabályozás alternatívájaként kezeli. A döntés maga sem kérdőjelezi meg, hogy olyan alternatívának tekinti ezt a kötelezettséget, amely releváns tényállásait tekintve gyógyszerek esetében átfogja a termékfelelősségi tényállásokat is. Éppen ezért kényszerültek a bíróságok olyan prioritás keresésére, amely a két jogszabályhely alkalmazása között állít fel rangsort, de ezt a bíróságok nem a helytállási kötelezettség feltételeinek különbözősége körében tették, hanem a két szabály közötti szubszidiaritási viszony megállapításával.

Az EuB gyakorlata alapján úgy tűnik, hogy kérdéses a Legfelsőbb Bíróság és az alsóbb fokú bíróságok állásfoglalásának összeegyeztethetősége a közösségi szintű termékfelelősségi szabályozással. Ez a kétely azzal lett volna elhárítható, ha a magyar bíróság az EuB eddigi gyakorlatával összhangban értelmezi a Tftv. rendelkezéseit, vagy legalábbis előzetes döntésho-

zatali eljárást kezdeményezett volna annak érdekében, hogy a két szabályozás viszonyának meghatározása során a 85/374/EGK irányelvvél konform elvi értelmezés születhessen.

5. A döntés jelentősége

A Legfelsőbb Bíróság döntése a termékfelelősségi szabályozás és egy azzal párhuzamos kártalanítási kötelezettség közötti viszonyt elvi jelleggel próbálta meghatározni. A Gytv. 21. § (2) bekezdésében szabályozott helytállási kötelezettség ma már ebben a formában a hatályos jog szerint nem áll fenn, azt egy másik rendszer váltotta fel.¹² A döntésben az általánosíthatóság igényével rögzített elv azonban önmagában is kiemelt jelentőségű, mert elvi alapon kezeli és rögzíti a termékfelelősségi szabályozás és az azzal párhuzamosan, azonos tényállás mellett felmerülő kártalanítási kötelezettség viszonyát, és – még ha csak másodlagosan is, de – azt a termékfelelősség alternatívájaként kezeli. Az, hogy ez az elvi állásfoglalás nem egyeztethető össze az európai közösségi eredetű termékfelelősségi szabályozással, továbbá annak felismerése, hogy az EuB által adott értelmezés szerint a termékfelelősségi szabályozás nem minimumharmonizációs elvárás, hanem a 85/374/EGK irányelv teljes harmonizációt vár el, a termékfelelősség szerepének újragondolására kell készítse a magyar jogalkotást, jogalkalmazást és jogtudományt is.

Nyilvánvaló ugyanis, és ezt a Legfelsőbb Bíróság döntése is jól mutatja, hogy vannak olyan felelősségi és helytállási kötelezettségek, amelyekkel összevetve a termékfelelősségi szabályozás a gyártó számára kedvezőbb helyzetet eredményez, mert kimentést biztosít számára olyan helyzetekben, amelyekben ez más felelősségi alakzatok esetében nem állna fenn, mint ahogy ezek az alternatív kötelezettségek előnyösebb helyzetbe is hozhatják a károsultat azzal, hogy a gyártó mentesülésének esetére is biztosítanak neki jogosultságot kártalanítás követelésére. A jelek szerint az EuB gyakorlata sem a gyártó helyzetének nehezítését, sem a károsult helyzetének könnyítését nem tartja elfogadhatónak a 85/374/EGK irányelv által lefedett tényállások körében, és nem tartja elfogadhatónak a termékfelelősségi szabályozás körébe tartozó károkért felelős személyek alanyi körének kiterjesztését sem.¹³

A Tftv. alkalmazási gyakorlata eddig meglehetősen szegényes; úgy tűnik, hogy a gyakorlat számára nem vonzó alternatíva a Tftv. alapján perelni, és ennek az okai elsősorban nem kulturális sajátosságokban keresendők, hanem abban, hogy a Ptk. kártérítési szabályainak absztrakt és nyitott természete

12 2005. évi XCV. tv. az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról.

13 Ez utóbbi elég világosan fogalmazódott meg az EuB C-327/05. sz. Bizottság kontra Dánia ügyben 2007. július 5-én hozott ítéletében [EBHT 2007., I-93. o.], és valójában a termékfelelősségi rezsím szempontjából védelmet biztosít a kártérítési felelősség potenciális kötelezeti alanyi körébe tartozó azon gazdasági szereplők számára, akiket a termékfelelősségi irányelv nem tekint kötelezettnek.

te a jogalkalmazás számára megfelelő eszköztárat nyújt a termékfelelősségi esetek megítéléséhez külön szabályozás nélkül is. A hazai bíróságok tipikus termékfelelősségi esetekben is probléma nélkül, megfelelő eredménnyel alkalmazták a Ptk. szabályait¹⁴ – ehhez többletet a speciális szabályozás nem adott. A termékfelelősségi szabályozás által nyújtott lehetőség a szerződéses láncolat megkerülésére és a kimentés szigorítására¹⁵ a Ptk. felelősségi szabályai alapján mindig megoldható volt. Így ahogyan a bíróságok az általános felelősségi szabályok alapján, külön termékfelelősségi szabályozás hiányában korábban is megoldották az egyes helyzeteket, megoldják azokat a külön szabályozás után (mellett) is. Az EuB által adott értelmezéssel azonban a termékfelelősségi szabályozás új jelentőséget kap, amennyiben – éppen ellentétben az eddig uralkodó szemlélettel – a gyártó számára olyan kimentési lehetőséget biztosít, amely az egyébként ennek hiányában irányadó felelősségi szabályok alkalmazása mellett a gyártót nem illethet meg. Így például ha a gyártó felelősségére adott tényállásban a Ptk. 345. §-a szerinti fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott károkért való felelősség szabályai és a Tftv. szabályai egyaránt alkalmazhatók lennének, a károsult nem perelhet sikerrel a Ptk. 345. §-a alapján, amelynek kimentési feltételei összességében szigorúbbak, mint a termékfelelősségi szabályozásé. Így könnyen előfordulhat például, hogy a gyártó a felelősség alól a Tftv. alapján mentesül, sikerrel hivatkozva arra, hogy a hiba a forgalomba hozatal időpontjában a tudomány és a technika adott állása mellett nem volt felismerhető, míg ez a fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott károkért való felelősség alkalmazása körében nem volna megfelelő kimentési ok. A felperest pedig ilyen helyzetben nem illeti meg a választás joga.

Ennek tükrében a termékfelelősségi szabályozás a gyártó számára valójában kedvezőbb rezsimet teremtett, és ennek mentén lenne érdemes felülvizsgálni és újragondolni a termékfelelősség helyét és szerepét. A felülvizsgálatnak ki kellene terjednie a Tftv. 12. §-ában foglalt rendelkezés felülvizsgálatára is. Úgy tűnik, hogy ezt a rendelkezést a bírói gyakorlat hajlamos úgy értelmezni, hogy a termékfelelősségi szabályok a szerződésszegéssel, illetve a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai, valamint más jogszabályok mellé lépnek, és a károsult választása szerint továbbra is élhet a szerződésszegéssel, illetve a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályain alapuló vagy külön jogszabályokban meghatározott igényérvényesítési lehetőségével.¹⁶ Az EuB gyakorlatának fényében ez a jogértelmezés sem felel meg a 85/374/EGK irányelvvel konform értelmezés követelményének. A termékfelelősségi szabályozás bevezetése ugyanis csak azon felelősségi alakzatok mellett engedi meg a párhuzamos igényérvényesítés lehetőségét és a felperes károsult választási jogát, amelyek feltételrendszere nem fedi a termékfelelősségi szabályozását,¹⁷ azaz többlettényállási elemet (például vétkeséget vagy szerződési kötelezettséget) várnak el a felelősség

megalapozásához. Így a termékfelelősségi szabályozás mellett alternatíva lehet a felperes számára a Ptk. 339. §-ára alapított kártérítési igénynek vagy szerződésszegésre alapított (kellékszavatossági, jótállási) igénynek az érvényesítése, de nem választhatja sikerrel a felperes a Ptk. 345. §-a alapján való perlést fokozott veszéllyel okozott károk megtérítéséért való felelősség alapján vagy más, azonos esetben helytállásra kötelezett személy (például az állam) perlését.

A feladatot egyébként jelentős mértékben nehezíti a polgári jogi felelősség nyitott rendszere; a Ptk. felelősségi alakzatai nyitott mércéken és rugalmas fogalmakon alapulnak, így a Ptk. 339. §-ában rögzített általános elvárhatósági mérce is messzire kitolható, még akkor is, ha a veszélyes üzemi felelősség szabályainak alkalmazhatóságát elvetjük.

Menyhárd Attila egyetemi docens • Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszék • menyhard@ajk.elte.hu

14 A Ptk. szerződésen kívüli felelősségi szabályainak alkalmazását termékfelelősségi esetekre jól mutatja az LB Legf. Bír. Pf. III. 21.046/1992. (BH 1993. 678.) döntése. Az ügy tényállása szerint két gyermek ment egy boltba vásárolni, és amikor egyikük egy flakon hipót emelt le a porcról, a flakonra gyakorolt nyomás hatására – a flakon feltehető hibája miatt – a palackot záró dugó kiesett, és a hipó a kislány szemébe fröccsent. A maró anyag szembe kerülése következtében a kislány az egyik szemére megvakult. Az üzlet két különböző gyártótól vásárolt ilyen terméket, azonos jellegű csomagolásban. A bal esetet követő zűrzavarban a sérülést okozó flakon eltűnt, ezért lehetetlen volt megállapítani, hogy azt a bizonyos terméket melyik szállító gyártotta. A bíróság a Ptk. 345. §-ának a fokozott veszéllyel járó tevékenységgel okozott károkért való felelősségi szabályait alkalmazva megállapította az üzlet felelősségét, ezzel egyúttal az üzletre mint forgalmazóra hárítva a gyártó megállapíthatóságának és a felelősség áthárításának kockázatát. Az eset egyébként azt is mutatja, hogy a bírói gyakorlat jogpolitikai indítatásból a védelem kiterjesztésének érdekében hajlamos túlfeszíteni a Ptk. egyes rendelkezései tartalmi kereteit. Ebben az esetben például a fokozott veszéllyel járó tevékenység fogalmi körébe vonták a maró hatású anyag árusítását, aminek alapja a termék hibás csomagolásával járó kockázat és az a cél volt, hogy csak nagyon szűk körű kimentést biztosítsanak a boltoknak, amelyben a gyerekek a hipót vásárolni akarták. Ez azonban nem a fogyasztóvédelmi indítatású bírói gyakorlat sajátossága. Egy orvosi műhiba kapcsán indított kártérítési perben született újabb döntéssel pl. a műtét közben elhunyt beteg hozzátartozója részére megítélt kártérítést alapította az LB a Ptk. 345. §-ára (Legf. Bír. Pf. III. 25.423/2002. [BH 2005. 251.]).

15 Walter VAN GERWEN et al.: *Cases, Materials and Text on National, Supranational and International Tort Law* (Oxford: Hart 2000) 599.

16 Pécsi Ítéletábrla Gf.IV.30.134/2004/3. (BDT 2004. 1044.)

17 C-183/00. sz. González Sánchez-ügyben 2002. április 25-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-3901. o.].